

AZ AQUINCUMI ORGONA

Nagy Lajos régészeti kutatásai a tudomány számára sok újat, addig ismeretlen eredményeket nyújtottak. Az általa feltárt ókori emlékek és publikációk külön-külön is jelentősek, közülük is kiemelkedik unikális tárgyunk, az aquincumi orgona.

A Római Birodalom területéről az első és egyetlen, nagy részében igen jó állapotban megmaradt hangszer az 1931. évi ásatásának eredménye.¹

A polgárváros déli fala mellett, az áramátalakító épület alapozása során jó állapotban megmaradt római kori pincére bukkantak (1. kép). A törmelékes betöltés felső rétegében feliratos bronztábla feküdt. (2. kép) A szöveg segített megfejteni az épület rendeltetését.² Gaius Iulius Viatorinus Aquincum colonia decuriója orgonát ajándékozott a collegium centonariumnak Modestus és Probus consulsága idején (Kr. u. 228-ban). A bronztábla után sorra láttak napvilágot az egyes alkatrészek abban az állapotban, ahogy annak idején az épület pincéjébe zuhantak a tűzvész következtében elpusztult és a pince fölött levő szoba berendezésével együtt.

Teljesen épen maradt meg két darabban a szellőadót fedő, a sípok befogadására szolgáló, 52 furattal ellátott bronzlap, jó állapotban következtek a regiszterszerkezet részei, a csuszkarendszer darabjai (3–5. kép). Viszont erősen sérült sípokot talált Nagy Lajos a törmelékek között. Ezek egy része még az ókorban sérült meg, másik részük viszont a feltárás során. Ugyanis az ásatás, mely a szó valódi értelmében leletmentő ásatás volt, rendkívül nehéz technikai problémák megoldására kényszerítette az ásatót. Nagy Lajosnak csupán néhány órással és még éjjel, a holdvilágnál is folytatott feltárással nyílt lehetősége.³ Munkáját teljesen lehetetlenné tette volna a feltörő és az egész ásatási területet elárasztó talajvíz, ha gyors elhatározásának és a római kori csatornák kiváló minőségé-

nek köszönhetően nem sikerül a vizet a Dunába levezetnie. Mindezek ellenére a töredékes sípokból is összeállíthatott 13 db nyitott síptestet és lábat, valamint 3x13, összesen 39 db fedett síptest- és síplábsort. 6. kép. Közel 400 db ép és kisebb számban töredékes darabból álló leletegyüttest megtisztították, és még az ásatás évében láthatták az érdeklődők az Aquincumi Múzeum kiállításán.

Ugyancsak elvégezték a megszenesedett famaradványok xylotómiai vizsgálatát is. Nagy Lajos 1933-ban megjelent könyvében 29 képző- és iparművészeti orgonaábrázolást közöl az ókori alkotók műveiből.

Ókori auktorok, főleg Vitruvius és Heron orgonaleírásainak elemzése segítette rekonstrukciós tervét. Kalmár Jánossal együtt készítették el az orgona rekonstrukciójának részletes dokumentációját, ennek felhasználásával a pécsi orgonaépítő Angster cég gyárában 1935-ben befejezték a megszólaltatható orgona előállításának munkáit Sugár Viktor orgonaművész és Geyer József professzor irányításával.

Az orgona felszínre kerülése óta igen nagy érdeklődés kísérte az egyedülálló leletet. Az idők múltával ez az érdeklődés nem csökkent. Egyre több munka jelent meg, mely több részletkérdéssel foglalkozott,⁴ de ezekre választ már az ásató nem adhatott, az új elméletekhez, elképzelésekhez nem szólhatott hozzá korai, 1947-ben bekövetkezett halála miatt.

A felmerült kérdések, problémák az 1994-ben Budapesten megrendezett nemzetközi symposiumunk témái között is hangot kaptak. Ezzel a programmal foglalkozunk még ebben az évkönyvünkben: Az aquincumi orgona és az 1994-ben Budapesten megrendezett nemzetközi symposium című munkánkban.

JEGYZETEK

1. NAGY Lajos: Az aquincumi orgona. Bp. 1933.
2. NAGY 1933. i. m., 12.
3. NAGY Budapest. II. évf. 6. 233.
4. WALCKER-MAYER; KABA; WILLIAMS: Részletes bibliográfiát ad az orgonával kapcsolatos publikációkról.

IRODALOMJEGYZÉK

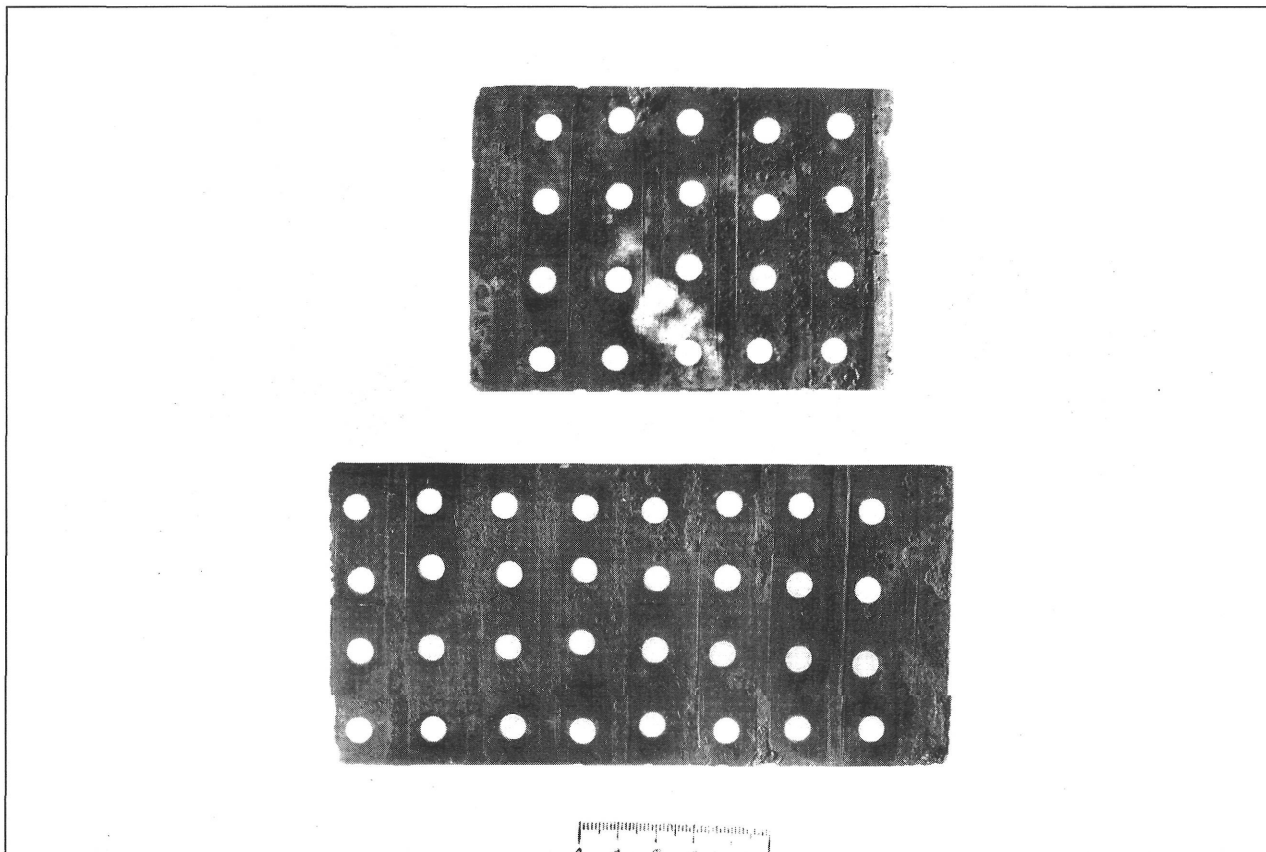
- NAGY 1933=NAGY Lajos: Az aquincumi orgona. Budapest, 1933. 3.
 NAGY=NAGY Lajos: Az aquincumi orgona. Budapest. II. évf. 6. 233. old.
 KABA=KABA, Melinda: Die römische Orgel von Aquincum (3. Jahrhundert). Budapest Bärenreiter Verlag, Kassel–Basel–Tours–London. 1976.
 SZIGETI=SZIGETI Kilián: Az aquincumi orgona zenei problémái. Magyar Zene. 1972. XIII. évf. 2. sz. 178. old.
 WALCKER-MAYER=WALCKER-MAYER, Werner: Die römische Orgel von Aquincum. Stuttgart. 1970.
 WILLIAMS=WILLIAMS, Peter: The Organ in Western Culture. Cambridge, Univ. Press 1993. 249.

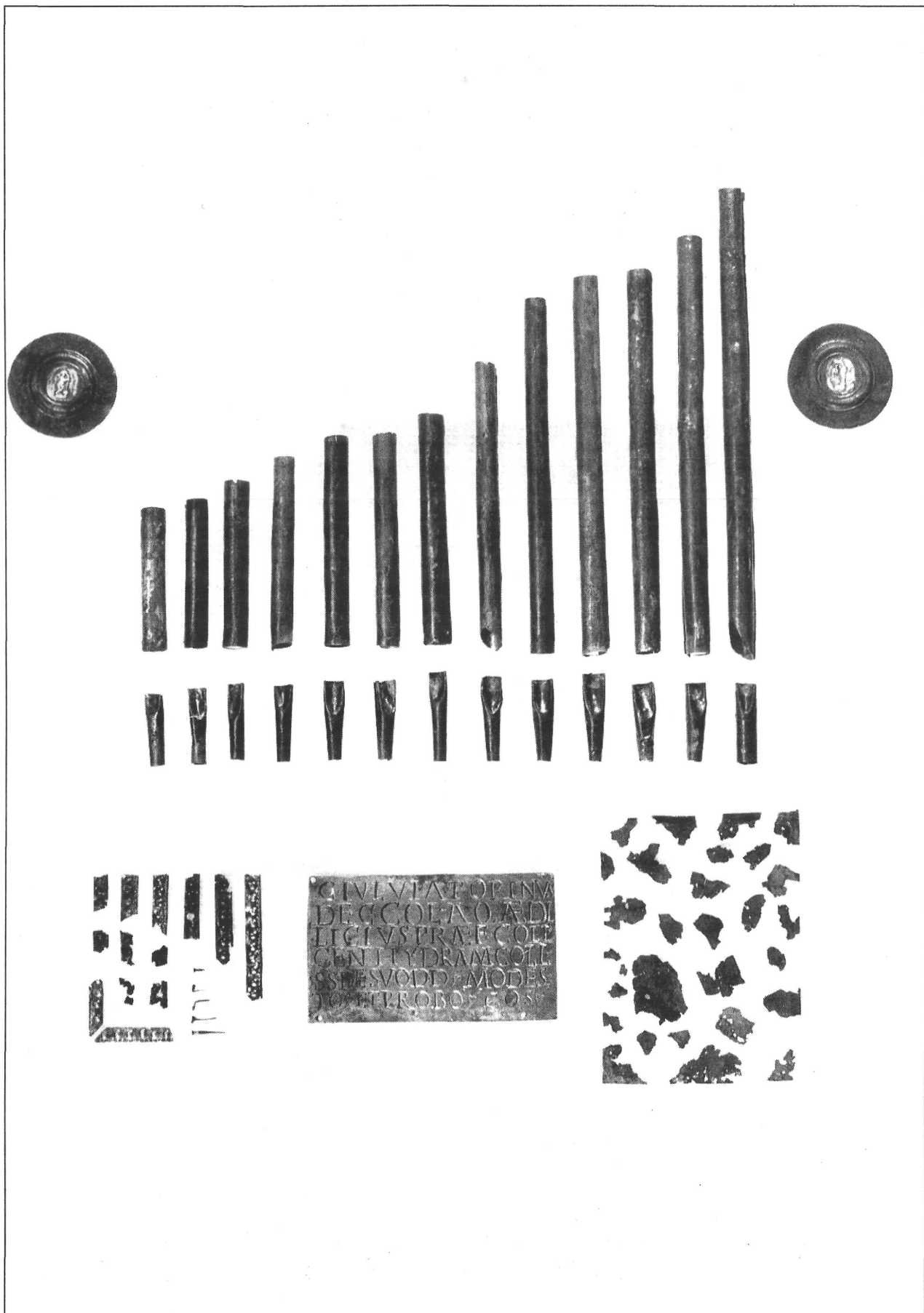
1. kép. A tűzoltószékház pincéje (Az orgona lelőhelye)

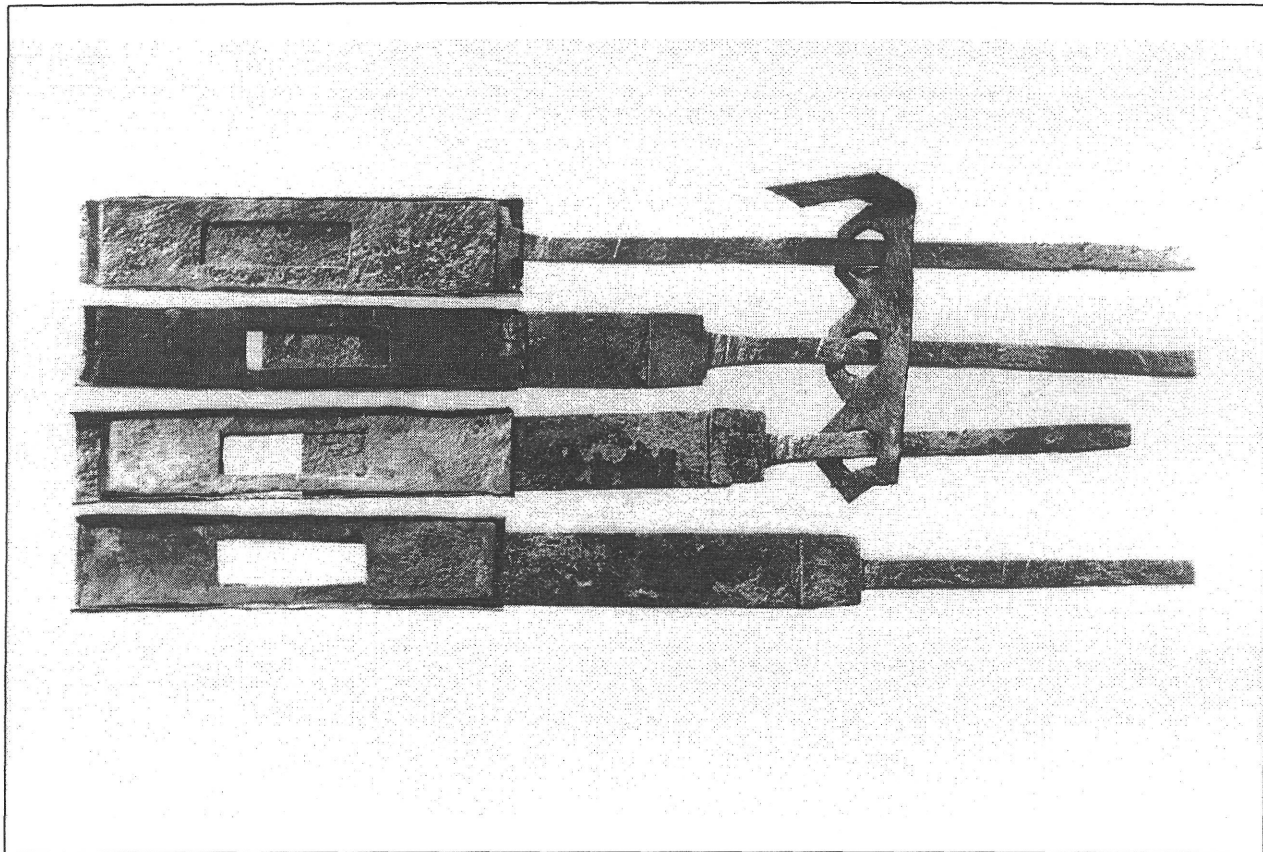
2. kép. A feliratos bronztábla

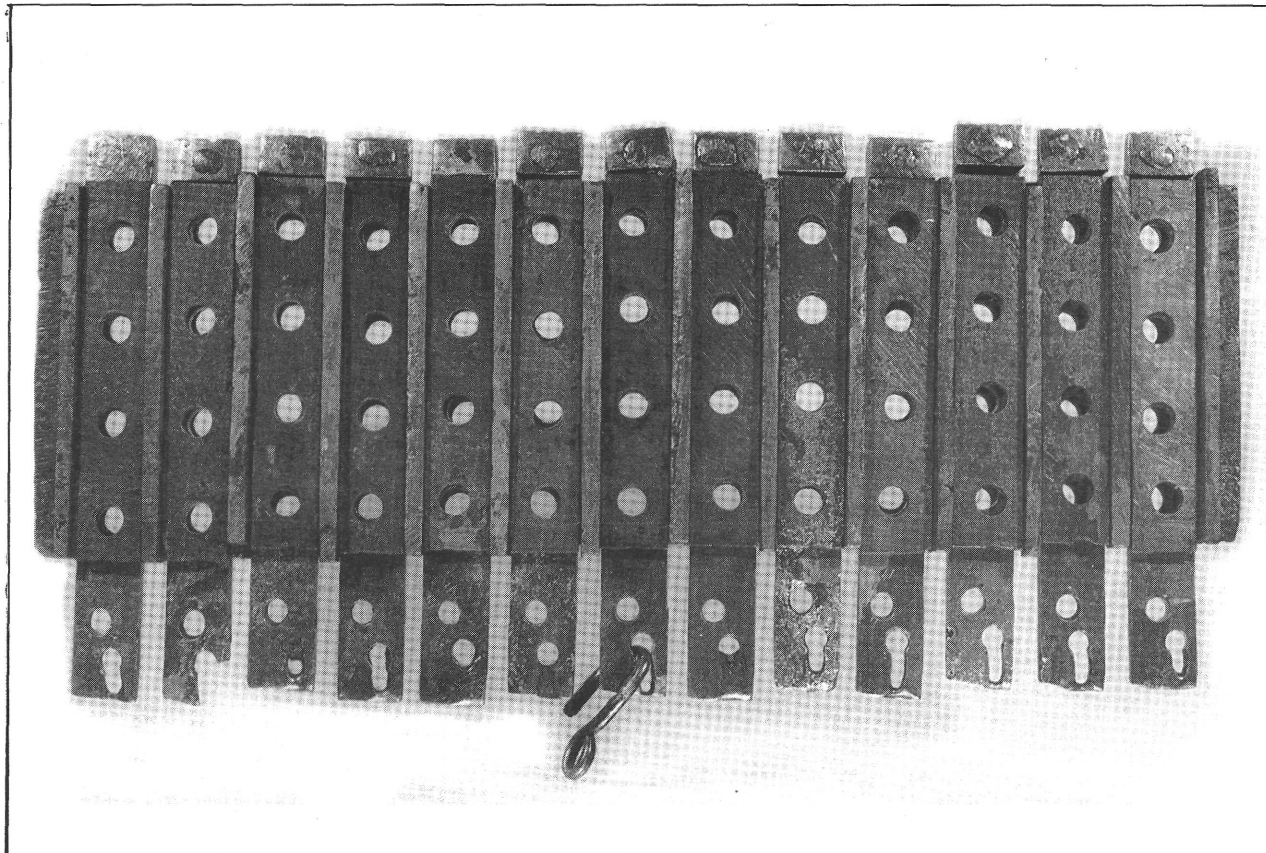
3. kép. A szélszekrény fedlapja

6. kép. Fedett sípok

4. kép. Regiszter csúszkák

5. kép. Billentyű csúszkák